

УДК 336.77.067

Ю.В. Цимбал

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ

Визначено сутність та особливості процесу розвитку фінансово-кредитної системи в контексті інституціональних змін національної економіки. Розглянуто складові інституціонального забезпечення фінансово-кредитної системи. Обґрунтовано критерії оцінки рівня організації фінансово-кредитної системи. Визначено напрямки удосконалення інституціонального забезпечення та підвищення стабільності функціонування національної фінансово-кредитної системи. Узагальнено склад вимог щодо формування інфраструктури фінансово-кредитної системи, адекватної сучасним умовам глобалізації світогосподарських відносин та світових фінансових ринків. Визначено зміст державної політики регулювання національної фінансово-кредитної системи. Обґрунтовано доцільність розробки та реалізації концентрованої державної фінансової політики, диференційованої за рівнями державного регулювання (міжнародний, національний, регіональний) та орієнтованої на селективний відбір засобів державного впливу на ключові ринки, інститути, інституції, інструменти та органи управління.

Ключові слова: фінансово-кредитна система, фінансовий ринок, державна фінансова політика, інституціональне забезпечення.

Определена сущность и особенности процесса развития финансово-кредитной системы в контексте институциональных изменений национальной экономики. Рассмотрены составляющие институционального обеспечения финансово-кредитной системы. Обоснованы критерии оценки уровня организации финансово-кредитной системы. Определены направления совершенствования институционального обеспечения и повышения стабильности функционирования национальной финансово-кредитной системы. Обобщен состав требований относительно формирования инфраструктуры финансово-кредитной системы, адекватной современным условиям глобализации мирохозяйственных связей и мировых финансовых рынков. Определено содержание государственной политики регулирования национальной финансово-кредитной системы. Обоснована целесообразность разработки и реализации концентрированной государственной финансовой политики, дифференцированной по уровням государственного регулирования (международный, национальный, региональный) и ориентированной на селективный отбор средств государственного воздействия на ключевые рынки, институты, институции, инструменты и органы управления.

Ключевые слова: финансово-кредитная система, финансовый рынок, государственная финансовая политика, институциональное обеспечение.

The work is aimed to determining the essence and peculiarities of development of financial and credit system in the context of institutional changes of the national economy. There considered components of institutional support for the financial and credit system. It was rounded the criteria of evaluation of the level of organization and financial and credit system. Author identified directions of improvement of institutional support and enhances the stability of the national financial system. Also it was generalized requirements regarding to the composition of the formation of the infrastructure of financial and credit system, that is adequate to modern conditions of globalization of world economic ties and global financial markets. There was also defined content of the regulation state policy of the national financial system defined. And it was grounded the expediency of developing and implementing of concentrated state financial policy, that is differentiated by levels of government regulation (international, national, regional) and focused on the selective selection of the state influence on key markets, institutions, instruments and controls.

Key words: financial and credit system, innovative structural transformation, regulation state policy, institutional support.

Вступ. Розгортання процесів глобалізації грошово-кредитних відносин у світовій економіці ставить нові вимоги до національних фінансових систем. При цьому все більшого значення набуває необхідність удосконалення регулювання фінансово-кредитної сфери та, зокрема, підвищення ефективності бюджетної та грошово-кредитної політики держави, щодо забезпечення конкурентоспроможності національної економіки у цілому. Тому, значної уваги потребує визначення пріоритетних напрямів розвитку національних фінансово-кредитних систем (ФКС) та визначення заходів економічної політики, що можуть сприяти реалізації управління їх розвитком

Вивченню проблем забезпечення сталого розвитку ФКС, формування фінансово-кредитних відносин та становлення сучасних механізмів грошово-кредитного обслуговування економіки було присвячено дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців як Ващенко В. [4], Грищук Н. [4], Д'яконова І. [7], Колобов Ю. [1], Крилова В. [4], Лінніков О. [2], Міщенко В. [3, 4], Науменкова С. [3], Олсен М. [1], Сухарєв С. [5], Хаб'юк О. [6],

Шаповалов А. [4] та ін. Проте теоретичні та методичні аспекти інституціонального забезпечення формування та розвитку фінансово-кредитної системи в умовах ринкового реформування національної економіки залишаються недостатньо вивченими і вимагають на суттєве розширення наукового обґрунтування.

Постановка проблеми. Метою дослідження є узагальнення теоретичних і практичних аспектів інституціонального забезпечення формування та розвитку фінансово-кредитної системи.

Результати дослідження. Розвиток фінансово-кредитної системи значною мірою відображає її здатність пристосовуватися до змін в економічному та політичному середовищі країни, а також до змін за її межами, зберігаючи при цьому стабільність усіх своїх функціональних елементів. Розвинута фінансово-кредитна система стимулює і посилює фінансові потоки та зменшує витрати учасників фінансового ринку, стимулює економічний розвиток держави.

Розглядаючи фінансово-кредитну систему як складну системну організацію суб'єктних компонентів та фінансових підсистем, можна сказати, що розвиток ФКС необхідно розглядати з точки зору розвитку функціонування системи в цілому. При цьому зміни окремих її складових (інститутів, ринків, сегментів) є частковим випадком загальносистемних перетворень, що доводить системність розвитку фінансово-кредитної системи. З іншого боку, процес розвитку кожного окремого елемента фінансово-кредитної системи відбувається, одночасно, під впливом індивідуальних, внутрішніх, притаманних цьому елементу факторів та процесів.

Отже, слід виділити два рівня впливу на розвиток ФКС: рівень цілісної фінансово-кредитної системи та рівень окремих її сегментів. Логічно, що розвиток на обох рівнях відбувається одночасно, при чому, саме структурованість виступає загальним детермінантом розвитку фінансово-кредитної системи. З цієї точки зору, при аналізі та обґрунтуванні рішень

стосовно розвитку фінансово-кредитної системи, необхідно враховувати ступінь її організації та організації її структурних рівнів за такими критеріями [1-7]: рівень розвитку комплексу внутрішніх взаємодій, зв'язків та відносин та їх диференціація; рівень розвитку внутрішніх зворотних зв'язків; ступінь відношення цілого до окремих елементів, з точки зору відносин цілісності; рівень автономності та ролі диференційованих підсистем; рівень концентрації функції у спеціалізованих підсистемах; ступінь інтегрованості системи. Останньому критерію, необхідно приділити увагу, оскільки, інтегрованість системи відбиває взаємозв'язок принципів розвитку і системності та є критерієм розвиненості системи, згідно із теорією розвитку, та ознакою підвищення рівня її цілісності та організованості.

Структурованість фінансово-кредитної системи дозволяє говорити і про структурованість процесу розвитку фінансової системи, що треба неодмінно враховувати при управлінні цим процесом. Виходячи із об'єктивної необхідності регулювання розвитку (у т.ч. – на державному рівні) фінансово-кредитної системи, ключовим аспектом є інституціональні чинники, такі як зростання та розвитку фінансово-кредитної системи, так і економіки країни в цілому. Інституціональний аспект полягає в утворенні та розвитку інституціонального середовища, в якому діють суб'єкти ФКС. Поведінка економічних суб'єктів переважно формується інституціональним середовищем, в якому здійснюються та проявляються у повній мірі всі економічні дії. Розбіжності у розвитку інституціональної середовища проявляються у відмінностях функціонування та рівні розвиненості фінансово-кредитних системи різних країн. В той же час природа інституціональних змін визначає розвиток фінансових відносин, як змістовного елемента системи, та фінансово-кредитної системи, як їх форми. Інституціональні складові розвитку ФКС визначається у розвитку офіційних та неофіційних форм організації й регулювання взаємовідносин між економічними агентами у фінансовій сфері, які безпосередньо впливають на характер механізму функціонування та процеси

розвитку фінансово-кредитної системи. Інституціональна структура фінансово-кредитної системи складається з таких елементів:

– офіційних правил – з одного боку, політичних, економічних, що мають законодавче підґрунтя і необхідні для обмеження певних аспектів функціонування фінансово-кредитної системи, з другого, це – контракти, які конкретизують умови угод;

– неформальних норм – звичаї і кодекси поведінки, що спрямовані на координацію повторювальних взаємодій між учасниками фінансових відносин;

– механізмів забезпечення виконання фінансових контрактів та угод – унормування яких здійснюється через офіційні правила і, таким чином, може сприяти трансформації неформальних норм.

Таким чином, офіційні та неформальні норми створюють економічне та політичне середовище, яке, в свою чергу, стимулює або стримує розвиток фінансово-кредитної системи. Закони, що регулюють діяльність фінансово-кредитної системи, є складовою правової системи країни, а тому, виходять за межі ФКС. Проте, зміна законів, як правило, є наслідком зміни потреб, що висуваються з боку економічних суб'єктів до функцій фінансово-кредитної системи. Натомість неформальні регламентації і правила формують суспільно визнану сталу модель поведінки економічних суб'єктів, на основі якої відбувається дотримання, або недотримання умов обміну в процесі укладання й виконання фінансових угод.

Механізм забезпечення чинності фінансових угод базується на загальній фінансовій інфраструктурі, яка розвивається на інституціональній основі. Як наслідок, сукупність організаційної структури фінансово-кредитної системи, фінансово-економічної політики уряду та інституціонального середовища ФКС задають умови її функціонування та мають основоположне значення для формування і характеристики розвитку системи, а також визначення основних важелів управлінського впливу. Проте, погляди сучасних економістів щодо

значення інституціональних складових на розвиток фінансово-кредитної системи у багатьох випадках суттєво відрізняються.

В рамках однієї з базових концепцій вирішення цієї проблеми підкреслюється ключова роль правових традицій, аргументуючи це тим, що правова система забезпечує виконання контрактів і захист прав власності індивідуальних інвесторів, що стимулює розвиток фінансово-кредитної системи. При цьому визнається, що відмінності в правових традиціях менш важливі, ніж здатність тих чи інших правових традицій швидко адаптуватись для мінімізації розриву між потребами економіки й системою існуючих законів.

Прихильники іншого підходу схиляються до важливості політичних факторів для розвитку фінансово-кредитної системи, відводячи правовій системі другорядне значення, в той час як політична структура із ступенем її централізованості, авторитетністю держави, а також інтересами політичної еліти, відіграє головну роль у формуванні та розвитку інфраструктури фінансово-кредитної системи.

Для решти дослідників головним є розвиток інфраструктури фінансово-кредитної системи, що допомагає зрозуміти механізм її розвитку та економічного розвитку в цілому.

Необхідно також приймати до уваги, що політична середа формується окремими людьми які мають свої суб'єктивні уподобання й упередження та можуть приймати рішення на основі недосконалої інформації та різноманітних обмежень. В цілому необхідні умови розвитку якісно нової фінансової системи визначаються такими положеннями:

– удосконаленні фінансового механізму – пожвавлення економіки, підвищення рівня виробництва ВВП, та забезпечення господарчих суб'єктів та домогосподарств фінансовими ресурсами, досягнення економічної та політичної стабільності в країні, підвищення фінансової дисципліни;

– відмова від сегментованого підходу при розробці стратегічних планів розвитку, спільний розгляд державного, банківського, фондового, страхового

секторів, програмування та прогнозування діяльності в рамках системи, розробка програм антикризового управління системою;

- покращення законодавчої бази у нормативно-правовому забезпеченні системності реформ;

- досягнення збалансованого рівня розвитку відповідно до адміністративно-територіального поділу держави, систематизація підходів до управління в рамках системи, взаємно узгоджені стратегічні та тактичні дії кожного елемента, що визначаються загальною державною стратегією;

- врахування інтересів суб'єктів суспільства шляхом піднесення життєвого рівня платників податків та підвищення суспільного добробуту населення, узгодження, як суспільних так і індивідуальних інтересів, пом'якшення соціальної та регіональної нерівності в суспільстві, накопичення капіталу в державному та приватному секторах;

- подальший розвиток інституції фінансового ринку в тому числі ринку державних цінних паперів, небанківських фінансових інститутів, що накопичують кошти населення, врегулювання монетарної бази, підвищення капіталізації банківської системи, стабілізація й конвертація національної валюти, розробка механізму захисту інвесторів, підвищення доступності фінансових послуг;

- можливість входження України до світових й регіональних структурних утворень, співпраця з міжнародними фінансовими.

Розвинена фінансова інфраструктура створює систему довіри до національної фінансової системи, відповідні правила діяльності на фінансовому ринку, легальні процедури, норми та етику ділових взаємовідносин. Відповідні законодавчо-нормативні акти мають бути включені в систему законодавчої інфраструктури фінансової системи, що створює формальну частину інституціональної інфраструктури. Визначення ключових інститутів, релевантних для розвитку ФКС, передбачає встановлення базових норм та правил, понять, які становитимуть основу фінансової політики держави.

Визначення ключових ринків має бути приведено у відповідність до стратегічних завдань спрямування потоку фінансових ресурсів до реального сектора, його галузей та сфер, визначення пріоритетних територій і виокремлення завдань соціального розвитку. Ключовими ринками можуть бути певні галузеві ринки (енергетики, продовольства тощо), територіальні ринки, певні види та різновиди фінансових ринків з погляду їх класифікації відповідно до особливостей функціонування, основних учасників чи інструментів (наприклад, фондовий ринок України, вторинний ринок цінних паперів, ринок корпоративних облігацій).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Інституціональний вплив та державне управління розвитком фінансово-кредитної системи мають діяти разом на суб'єктів і об'єктів цієї системи, створюючи особливу атмосферу сприйняття фінансових інститутів, їх усвідомлення та підняття довіри до фінансово-кредитної системи. Ця концепція включає розробку суб'єктного, об'єктного та інституціонального підходу і в їх межах окреслення сутнісних характеристик і параметрів для досягнення ефективно функціонуючої фінансово-кредитної системи. З метою запровадження концентрованої державної фінансової політики необхідно визначати рівень державного регулювання (міжнародний, національний, регіональний) і на кожному з них виділяти ключові ринки, інститути, інституції, інструменти та органи управління.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямі пов'язані із визначенням механізмів впливу управління на функціонування ФКС.

Література

1. Банковский надзор: европейский опыт и российская практика. Пособие, подготовленное в рамках проекта «Обучение персонала центрального банка – этап III» / Под редакцией М. Олсена. – М.: Представительство Европейской Комиссии в России, 2005. – 356 с.

2. Линников А. Правовое регулирование банковской деятельности и банковский надзор в Европейском Союзе. / А.С. Линников. – М.: Статут, 2009. – 190 с.
3. Науменкова С. Системи регулювання ринків фінансових послуг зарубіжних країн. / С.В. Науменкова, В.І. Міщенко. – К.: Центр наукових досліджень НБУ, УБС НБУ, 2010. – 170 с.
4. Проблеми реформування банківської системи України в контексті європейської інтеграції: Інформаційно-аналітичні матеріали. Вип. 8 / В.І. Міщенко, А.В. Шаповалов, В.В. Крилова, В.В. Ващенко, Н.В. Гришук та інші. – К.; Національний банк України. Центр наукових досліджень. 2007. – 266 с.
5. Сухарев С. Институциональная теория и экономическая политика: К новой теории передаточного механизма в макроэкономике. Кн. II Экономическая политика. / Сухарев С. – РАН, Ин-т экон. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2007. – 804 с.
6. Хаб'юк О. Банківське регулювання та нагляд через призму рекомендацій Базельського комітету: Монографія. / О. Хаб'юк. – Івано-Франківськ: ОПППО; Снятин: ПрутПринт, 2008. – 260с.
7. D'yakonova I. Institutional organization of banking supervision: lessons for Ukraine / I. D'yakonova // Bank and Bank System. – 2008. – Volume 3, Issue 1. – P. 33-38.